

Η ΗΤΤΑ ΤΗΣ ΔΥΣΚΟΛΗΣ ΓΝΩΣΗΣ

Τα δημόσια αγαθά σήμερα καταργούνται με συνοπτικές διαδικασίες ελέω Μνημονίου. Διεθνώς όμως η σταδιακή τους κατάργηση ακολούθησε άλλες, πιο ύπουλες διαδικασίες. Ενδιαφέρον είναι το παράδειγμα της ολοκληρωτικής καθίζησης των πανεπιστημιακών αξιών στην Βρετανία και στην Αυστραλία που είχα την ατυχία να βιώσω εκ των έσω στις δεκαετίες του '80 και του '90 αντίστοιχα.

Όλα άρχισαν με την ιδέα των υπουργείων παιδείας ότι τα δημόσια πανεπιστήμια πρέπει να «αξιολογούνται». Η ισχύς της ιδέας της «αξιολόγησης» είναι τεράστια: Ποιος μπορεί να επιχειρηματολογήσει εναντίον της, πέραν των επίορκων καθηγητών που φοβούνται το ξεμπρόστιασμά τους;

Το Βρετανικό σύστημα «αξιολόγησης», τριάντα χρόνια μετά την εισαγωγή του από την κυβέρνηση της κας Θάτσερ, και το αντίστοιχο στην Αυστραλία το οποίο εφάρμοσε κυβέρνηση του Εργατικού Κόμματος, έχουν μεταλλάξει πλήρως το πανεπιστημιακό τοπίο. Τα Τμήματα αναλώνουν όλη τους την ενέργεια στη λεγόμενη *Άσκηση Ερευνητικής Αξιολόγησης* η οποία, βάσει αδιαφανών κριτηρίων, οδηγούν στην βαθμολόγηση του κάθε Τμήματος που, με την σειρά της, καθορίζει άμεσα τον προϋπολογισμό του.

Όσοι ελέγχουν τους κανόνες του «παιχνιδιού της αξιολόγησης» ασκούν τεράστια εξουσία ως προς την παραγωγή της κυρίαρχης ιδεολογίας. Η πανεπιστημιακή ζωή βιώνεται ως κάτι που «συμβαίνει» μεταξύ των «αξιολογήσεων» του ερευνητικού έργου των καθηγητών. Πρόεδροι Τμημάτων πιάζουν νέους συναδέλφους να γράφουν άρθρα επί θεμάτων που οι ίδιοι θεωρούν άνευ σημασίας επειδή άρθρα επ' αυτών των θεμάτων είχαν μεγαλύτερη πιθανότητα να δημοσιευτούν σε περιοδικά που δίνουν περισσότερους πόντους στο Τμήμα και έτσι του εξασφαλίζουν άλλα τέσσερα χρόνια ζωής: η κατάργηση της κριτικής, ελεύθερης σκέψης σε όλο της το μεγαλείο!

Τα πράγματα χειροτέρευαν όταν μέρος του προϋπολογισμού των τμημάτων άρχισε να καθορίζεται από τη «ζήτηση» εκ μέρους των φοιτητών των προσφερόμενων μαθημάτων – μια νέα διάσταση αγοραίας «αξιολόγησης», αυτή τη φορά από τους φοιτητές, στο βαθμό που τα έσοδα του Τμήματος προσδιορίζονται από μια ημι-αγορά όπου οι αγοραστές-φοιτητές αποφαινόμενοι για την αξία του κάθε πτυχίου-μαθήματος.¹ Τα αποτελέσματα αυτού του νέου, συναρπαστικού συστήματος διαχείρισης των δημόσιων πανεπιστημίων σε Βρετανία και Αυστραλία μπορούν να συνοψιστούν ως εξής:

Από την μία, κτήρια, εγκαταστάσεις υποδομών, συστήματα πληροφορικής, αίθουσες διδασκαλίας αναβαθμίστηκαν. Καθηγητές και βοηθητικό προσωπικό (π.χ. γραμματεία) καταβάλουν αστείρευτες προσπάθειες, πολλές φορές σε βαθμό δουλικότητας, για να ικανοποιούν τους φοιτητές-πελάτες. Επί πλέον, οι «κανόνες του παιχνιδιού» έγιναν ξεκάθαροι, από τη στιγμή που η «αξιολόγηση»

πλέον βασίζεται σε αυτοματοποιημένο σύστημα που δεν αφήνει τίποτα στην διακριτική ευχέρεια του «καθηγητικού κατεστημένου».

Παράλληλα όμως, τα «δημοφιλή» μαθήματα παραγκωνίζουν συστηματικά τα «στρυφνά» και τα «δύσκολα». Λογικό είναι: Όταν το σύστημα «οδηγείται» από τις προτιμήσεις των «πελατών», είναι αναγκασμένο να παραδεχτεί ότι ο «πελάτης» έχει δίκιο, ακόμα και όταν σφάλει οικτρά. Έτσι, τα τελευταία είκοσι χρόνια στη Βρετανία και την Αυστραλία, η πανεπιστημιακή ημι-αγορά, ωθούμενη από τις προτιμήσεις των νέων, μεταφέρει συνεχώς κονδύλια, φοιτητές και διδακτικό προσωπικό από γνωστικά αντικείμενα όπως η φιλοσοφία, τα οικονομικά, η ιστορία, τα μαθηματικά, η μηχανολογία, σε προγράμματα «λάϊτ» (π.χ. marketing, business studies, διαφήμιση). Έτσι, **ο προκαταλήψε ς των φο τητών μας από τον δα μονα που θα εξορκ ζαμε μετατράπηκαν στο αφεντ κό που πρέπει να υπηρετούμε.**

Στην πορεία, μέσα στα πανεπιστήμια δημιουργήθηκε μια νέα «επιχειρηματική τάξη»: Από το υστέρημά τους, τα Τμήματα προσέλαβαν managers με στόχο την οργάνωση της προσπάθειας για καλύτερους δείκτες. Έτσι μπήκε μπρος μια διαδικασία διχασμού, φαυλότητας και αναποτελεσματικότητας: Η δυνατότητα μέτρησης/σύγκρισης της «παραγωγικότητας» δίνει το κίνητρο σε όλους να «τρέχουν», να δείχνουν ότι «παράγουν» φοβούμενοι την απόλυση. Όλοι ξοδεύουν τεράστια ενέργεια στη διαδικασία «αξιολόγησης». Αντί να γράψουν κάποιο βιβλίο, γράφουν πολλά σύντομα άρθρα. Αντί να γράφουν άρθρα γράφουν και ξανα-γράφουν τα βιογραφικά τους και, προπάντων, συμπληρώνουν ερωτηματολόγια ή συντάσσουν «επιχειρηματικά σχέδια» για το... πανεπιστήμιο. Ο ανταγωνισμός που οδηγεί στη βελτίωση των δεικτών ενισχύει τα αιτήματα για περισσότερη μέτρηση και τις συγκρούσεις για το τι πρέπει και τι δεν πρέπει να μετριέται. Το αποτέλεσμα είναι ότι όλη αυτή η δουλειά αφήνει ελάχιστα περιθώρια για να διαβάσει κάποιος ένα βιβλίο αν δεν κρίνει πως η ανάγνωσή του δεν θα έχει άμεσο «παραγωγικό» αποτέλεσμα.

Η ανάγκη μέτρησης πολύ σύντομα επισκιάζει όλες τις άλλες ανάγκες. Φέρνει στο προσκήνιο εκ των έσω το αίτημα για μεγαλύτερη συγκρισιμότητα των «μέτρων». Η συγκρισιμότητα με τη σειρά της απαιτεί τη δημιουργία κλίμακας περιοδικών και εκδοτικών οίκων. Όπως είναι φυσικό, η αιρετική σκέψη δεν φιλοξενείται στα περιοδικά που «μαζεύουν» τους περισσότερους «πόντους» σε αυτές τις «αξιολογήσεις». Άρα δεν «αξιολογείται» ποτέ ως σημαντική από τις φόρμουλες «αξιολόγησης». Αυτό δεν είναι κακό από μόνο του. Οι πραγματικοί αιρετικοί διασκεδάζουν και δημιουργούν καλύτερα στο περιθώριο (π.χ. ένας Σωκράτης, ένας Διογένης, ή ένας Wittgenstein ίσως να τρόμαζαν με την ιδέα ότι θα εκπροσωπούσαν την κυρίαρχη σκέψη). Το πρόβλημα είναι ότι η ιεράρχηση των ιδεών στο πλαίσιο της θεσμοθετημένης μέτρησης των «αξιών» οδηγεί στην αυτο-λογοκρισία. Η αλληλεγγύη προς τους συναδέλφους, προς το Τμήμα το οποίο δεν θα επιβιώσει εάν οι δημοσιεύσεις των μελών του «αξιολογηθούν» με χαμηλό βαθμό, αποτελεί κίνητρο να θεραπεύεται η κυρίαρχη ιδεολογία. Αυτός είναι ο μηχανισμός που τίθεται εν κινήσει από την «αξιολόγηση», καθιερώνει την

πανεπιστημιακή ημι-αγορά που στηρίζεται στην αυτοματοποιημένη ιεράρχηση των ιδεών και, τελικά, οδηγεί στην ήττα της δύσκολης γνώσης.

Απόρροια της ήττας της δύσκολης γνώσης είναι ο βαθύς κυνισμός των πανεπιστημιακών που ενισχύει, και ενισχύεται από, την ύπουλη εμπορευματοποίηση των δημόσιων πανεπιστημίων η οποία εισάγεται μέσα από τις σκιώδεις τιμές των ιδεών και των μαθημάτων· τιμές οι οποίες προκύπτουν από το ίδιο σύστημα της «αξιολόγησης». Γρήγορα, ο κυνισμός αυτός, μαζί με την υποχώρηση των ιδεών, ξεφεύγει από τα στενά όρια του πανεπιστημίου και δηλητηριάζει την κοινωνία.

Στην Βρετανία και στην Αυστραλία, αυτή η επικράτηση του κυνισμού επί των δημόσιων αγαθών που ξεκίνησε με την δήθεν «αξιολόγηση», ξεκίνησε από τα δημόσια πανεπιστήμια και σύντομα μεταλαμπαδεύτηκε σχεδόν σε όλους τους τομείς παροχής δημόσιων αγαθών (νοσοκομείων, δικαστηρίων, δημόσιας ραδιοτηλεόρασης). Ήταν ο προθάλαμος της υποβάθμισής τους.

Εμείς, στην Ελλάδα του 2013, βλέπουμε τα όποια «καλά κ' αγαθά» δημιουργήσαμε να καταργούνται άνευ προσχημάτων. Καλό όμως είναι να θυμόμαστε ότι τα «καλά κ' αγαθά» βρίσκονται στο στόχαστρο του κατεστημένου παντού. Και πως με τον έναν ή τον άλλον τρόπο κινδυνεύουν με αφανισμό.

¹ Μια ημι-αγορά (α) λειτουργεί μεν ως αγορά, δεδομένου ότι τα «έσοδα» και οι «ποσότητες» καθορίζονται από τη ζήτηση και την προσφορά, όμως (β) το κράτος μεσολαβεί μεταξύ «αγοραστών» και «πωλητών» προσδιορίζοντας τις τιμές, αλλά όχι τις ποσότητες εκ των προτέρων.